

osamocení; týmž mravním příkazem jest mu být věren pravdě — a býti věren sobě samému.

Masaryk, vstoupiv před lety do života českého, takřka rázem upoutal na sebe pozornost, zprvu vědeckou, pak i veřejnou. Bylo v něm cosi zvláštního, byl to zcela jiný člověk než ostatní. Upoutala každého síla jeho přesvědčení, jeho vědecká zdatnost, novost jeho názorů, jeho důslednost a pracovitost. Jeho učení získávalo si stoupence stále četnější, vznikla Masarykova škola, Masarykův směr, Masarykova strana, Masarykova sekta. Mnozí brali jeho názory s výhradami, mnozí nechápali jeho stanoviska náboženského. Teprve později se pochopilo, že jeho názory náboženské pronikají celou jeho činností vědeckou jako červená nit od prvopočátku dodnes, že jsou resonanční půdou všeho jeho badání, že souznění stále se všemi jeho myšlenkami a že jsou od nich zcela neodlučitelny. Chápalo se to tím hlouběji, čím hlubší dosah měly Masarykovy činy. Masaryk dovršil za války své dílo činem největší možné důsažnosti nejen národní, nýbrž světové. Dověřil je používaje všech kulturních prostředkův a s vynaložením všech sil svých i svého národa; dovršil je touž metodou, jakou podnikal v životě svém všecko: rozhodně, mravně, pravdivě, s touž náboženskou a mravní opravdovostí, se kterou opřel se jako jinoch svému představenému, hotov brániti se hrubému násilí.

Dnes jest jasno všem: dobytí české samostatnosti, dovršení českého obrození jest Masarykovým dílem životním, vyplývá z celé jeho činnosti a nikdo by je za něho byl nevykonal, jistě ne tak, jako právě on. Jest to dílo velikého významu náboženského: to ukáže jistě nejbližší budoucnost. Náboženské hodnoty přímo z něho vyplývají, tak jako vyplývají z celého jeho života, z této veliké celistvé jednoty, založené sub specie aeterni, z níž nelze nikdy ničeho vylučovati.

Vzpomeňme jen okamžiku, kdy Masaryk vrátil se k nám shlédnouti dílo hotové. Velikost toho okamžiku byla pro českého člověka tak úchvatná, že radost, kterou pocítoval, připomíná myšlenku Schillerovy ódy na radost, kdy básník z radosti chápe, že musí býti bůh. Tak myslila jistě mnohá česká hlava: Masaryk se vrátil, žije zdráv a silen nejvyššímu svému úkolu — presidentskému úřadu svobodné české republiky: tedy musí býti nejvyšší spravedlnost, tedy musí býti Bůh. —

JOSEF TŮMA (Praha):

Za Františkem Čádou.

Nikdo z nás, kteří jsme v dubnu 1915 srdečně a vděčně vzpomínali padesátých narozenin Čádových,¹⁾ netušil, že v době krátké staneme zdrceni nad přítelovou rakví. Nenačalá a tichá smrt zko-

¹⁾ František Čáda. Spisů Děd. Komenského čís. 163.

síla vzácný život ve chvíli, kdy české škole mohl prospěti stonásob vydatněji, než prospíval v minulém dvacetiletí. Všechny pohrobní vzpomínky o zesnulém tlumočily žal nad ztrátou nenahraditelného učence, učitele i člověka. Připojím k nim několik myšlenek o významu Čádově pro českou školu národní a učitelstvo.

Od vydání »Politického zřízení školního« (1805) školství v zemích českých jest tendenčně upravováno podle potřeb rakouské státní myšlenky. Do roku 1848 obecná škola vychovává poslušné poddané, do r. 1869 dobré katolíky. Za vlády konkordátu spokojují se však dozírající kněží, když učitelé a žáci plní zevní předpisy církve katolické, ponechávajíce učitelstvu plnou volnost metodickou, ba vyhledávají ji u učitelu a oceňují dobré její výsledky v poradách konferenčních. Jen tak bylo lze učitelům vychovávatí mládež duchem národním a oslabovati rakušáckého ducha čítanek Vinařického. Od let sedmdesátých vyvíjí se škola národní i učitelé v poutech nejtěsnějších. Škola má vychovávatí rakouské občany, dobré katolíky a to podle Herbartova vyučování výchovného. Vlády slibovaly si od této soustavy výchovné i výučné a od jejího způsobu dozoru výsledků nejlepších, proto zákony a nařízení učinily pro ně vše, co bylo možno. Za dvacet let zvrhlo se u nás »výchovné vyučování« v cepování mládeže, řízené bezpočetnými předpisy dozorců školních. Učitelé i školy jim otročili. Rakouská policejní soustava výchovná došla svého vrcholu. Okresní školní dozorce mohl na př. o jedenácté hodině dopolední zajíti do určité školy vinohradské a byl jist, že bude tam učeno tomu a ne jinému předmětu, předem určené látce, způsobem jim schváleným.

Ale přišli vysvoboditelé z útlaku. Ze zapadlého koutu Moravy zaznívá r. 1879 hlas Úlehlův proti samovládě Herbartovy pedagogiky a požaduje, aby pedagogika nastoupila cestu návodnou a pozorovala ducha dětského a povahu jeho i mimo školní lavice, aby dbala osobitých zjevů povahy národní i dětské, požaduje (1899), aby učitelé svobodně pozorovali dílo školní, snášeli poznatky nabyté, zjišťovali je pokusem, aby časem vybudovali z tohoto staviva vědu pedagogickou. A za Úlehlou jdou četní následovníci.

Věc, o kterou šlo, byla velikého dosahu. Jakmile školní práce vyjde od dítěte, přejde její řízení do rukou pracujícího učitele. Dozorce, který sám nenasbíral zkušeností při díle školním, nemůže ani raditi, ani poroučeti. Zvýší se učitelova zodpovědnost, ale i jeho samospráva. Z nich vytrysknou nové proudy výchovné a vyučovací, které přivodí nový život duševní i hmotný po národě, zápasícím o lepší svou budoucnost.

V této době přerodu a kvasu myšlenek pedagogických a didaktických, v době, kdy v učitelstvu vřela největší síla opravných snah, kdy v čele jeho stáli neúnavní zápasníci a průbojníci opravných směrů, vystupuje prof. Čáda, ujímá se vědeckého studia psychologie dětské a jeho výtěžky podpírá a vede práci učitelskou (1896). A o d

té chvíle všechny snahy a počiny, které obrozují život českého dítěte spiaty jsou se jménem Čádovým. Jeho jedinečná učenost, jeho nejpodrobnější znalost předmětů v literaturách světových, jeho neumdlévající ochota, jeho skvělá výmluvnost ve spolicích — často jím zakládáných — na sjezdech, přednáškami, pojednáními v časopisech a redakcích, poučují, podněcují a tvoří, aby zkvetla zahrada českých dětí ať pravidelně, ať úchylně vospívajících. Opravné snahy učitelstva měly v Čádovi svou vědeckou základnu, rostly a zachvacovaly obec učitelskou v hlavě i v údech.

Dvacetiletá pedopsychologická práce Čádova přinesla bohatou žeň. Věta Hallova, že »všechno, cokoli má nějaký vztah ke škole — ať jest to budova nebo síně, lavice, knihy, nebo předměty a rozvrhy vyučovací — jest schopno a vyžaduje úpravy a zdokonalování, jakož i že tato úprava řídit se má zákony přirozenosti a potřebami dítěte« — tato věta jest dnes vyznáním všeho učitelstva a úhelným kamenem, na němž bude stavěna svobodná škola v republice československé. Je to dokonalý převrat názorů vší školskou politiku od dob našeho obrození ovládajících a tento převrat dovršen jest prací Čádovou. V tom jest Čádovo místo a nepomíjející význam v dějinách české pedagogiky.

JOS. PATOČKA (Kr. Vinohrady):

Pedagogické museum Komenského.

Návrh na uskutečnění jeho programu v době založení svobodného státu československého.

Ve dnech, kdy české učitelstvo přehlíží práci dosud vykonanou a chystá se k nové, plodnější a radostnější, má zajisté právo a povinnost poznati stav jedné z nejdůležitějších institucí učitelských, českého musea pedagogického, založeného r. 1906 pode jménem »P. m. národa českého« a r. 1912, kdy splynulo s bývalou »Jednotou Komenského«, nazvaného »Pedagogické museum Komenského«.

Veliké museum pedagogické bylo všeobecným požadavkem národního učitelstva od doby, kdy začalo se cítit jednotným celkem. Dlouhou řadu vyplnily by články po časopisech učitelských, které se ho v novějších dobách domáhají. Jedenáctý sjezd učitelstva 1903 prohlásil je za určitý doplněk národního školství: »Hyperprodukcí národního školství, jaké se uchopila obchodní spekulace, často i na škodu vážnosti školy, bude učiněna přítrž a do výroby pomůcek bude uvedena zdravá norma, budou-li zřízena musea školní, která způsobí, že špatné zmizí z obchodu. Takové veliké museum pro školství všech kategorií buď v Praze a v Brně. Musea, mající na zřeteli pouze školy obecné, měšťanské, pokračovací a nižší odborné, buďtež zřizována ve příhodných větších městech venkov-